

A léthelyzet megélése

Lakatos-Fleisz Katalin: *A megértés parancsa. Recenziók, kritikák*

Limes, 2023

A szerző tíz év alatt különböző folyóiratokban megjelent irodalmi kritikáit gyűjtötte egybe könyvformában *A megértés parancsa* című kötetében, amely a Szatmár Megyei Tanács támogatásával, a Szatmár Megyei Hagyományörző Forrásközpont gondozásában jelent meg a Szamos-könyvek sorozatban.

A könyvet szerkesztő Elek György bevezetőjében a szerzőnő időtálló értékek iránti elkötelezettségét, a minőség felismerésének képességét és a felismert értékek minőségi közvetítésére irányuló tevékenységét emeli ki: „Lakatos-Fleisz Katalin azoknak az íróknak a csoportjába tartozik, akik úgy végzik a dolgukat: tanulnak, tapasztalatot gyűjtenek, megírják azt, amit fontosnak tartanak, hogy mások számára is figyelemfelkeltőek, érdekesek és érvényesek legyenek” (5).

A kötetben közölt írások öt nagyobb tematikus egységre oszlanak. A „Szállj, gondolat!” címet viselő első csoport (9–44) a politikai gondolkodás és a filozófiai reflexió tárgyköréhez kapcsolódó művekről szóló recenziókat tartalmaz. François-Xavier Bellamy francia filozófus és politikus 2021-ben *A maradandó. Hogyan léphetünk ki a rossz végtelenből?* címmel S. Király Béla fordításában a Századvég Kiadónál megjelent könyve kapcsán a szerző a modernitás körülményei közötti emberi lét dilemmáival való elmélyült szembenézés fontosságát emeli ki. Állandóság és változás egymásnak feszülő erői nemcsak a természetben és a társadalomban érhetők tetten, hanem jelen vannak az ember mentális reprezentációiban is. Bellamy bírálja „a fejlődésnek kikiáltott változás hazug optimizmusát”, azonban az értelmező szerint

a mű értéke leginkább abban ragadható meg, hogy eszmefuttatásainak tétje „nem a technikai változások taglalása, hanem az azokba belebonyolódott ember helyzete”, vagyis az adott léthelyzet megértése és elbeszélhetővé tétele.

Szintén S. Király Béla fordításában és a Századvég Kiadó gondozásában látott napvilágot Jean-Louis Harouel *Emberi jogok a nép ellen* című munkája, mely az Európába irányuló tömeges migráció problémája kapcsán az emberi jogok és a nemzeti identitás összefüggését veszi vizsgálat alá. Harouel fő gondolata Lakatos-Fleisz Katalin szerint az a képtelenségnek tűnő megállapítás, mely szerint „az emberi jog mint amely az ember védelmét hivatott szolgálni, napjainkban az ember ellen fordult”. A véleménynyilvánítás szabadságának felvilágosult európai alapértéke még a „legliberálisabbnak tűnő muszlimok” számára is problematikus, ugyanis az iszlám gondolkodás gyökeresen különbözik a nyugatitól, mert nem ismeri vallás, politika és jogrend különválasztását. A nyugati világban az „emberi jogok profán vallása” aláásta a társadalmak kollektív önértékelését, és az Európán kívülről érkező tömeges bevándorlás már a keresztény értékeken alapuló civilizáció fennmaradását veszélyezteti.

Borsi-Kálmán Béla magyarság és zsidóság együttélését vizsgáló „önéletrajzi ihletésű” 2022-es könyve a szerző értékelése szerint az előítéletek felülvizsgálatán keresztül „mérlegetésre, tiszta látásra, a megértésre indíthat”. Összefoglalva a személyes identitás és történelmi elkötelezettség megszerencsésebb találkozásából megszülető könyv alapgondolatát „a zsidókérdés nem

létezik elszigetelten: a zsidókérdés magyar-kérdés”. Identitását mindenkinek magának kell kialakítania, és ehhez nyújthat kapaszkodót a korábbi generációk jeles képviselőinek példája.

Jean-Luc Marion francia filozófus – a következő ismertetett könyv szerzője – a szerelemről szóló beszéd filozófiai diskurzus körébe történő beemelésére tett kísérletet. Vizsgálódási módszere „túlmutat a filozófiai hagyományon a kinyilatkoztatás felé”, ugyanis a „szeretet/szerelem nyelve nem állító, hanem valakihez szóló beszéd”.

A filozófiatörténet kiemelkedő alakjainak „szubjektív, vallomások szövegeit” gyűjti egybe és értelmezi Darida Veronika *Filozófiai vallomások. Szent Ágostontól Derridáig* című 2011-es kötete. Értelmezési stratégiája az egymást is magyarázó szövegek párbeszédén alapul, meghagyva a szükségképpen töredékes vallomásokat „önnön töredékességükben”.

A román filozófus Andrei Pleșu *Angyalok* című kötetének 2006-ban megjelent magyar fordításáról készült recenzió a térköz, az intervallum problematikájának tematizálása felől közelít az angyalokról szóló diskurzus filozófiai jelentőségéhez, mely „a közöttiség alapján megragadható, a térközből beszélő etikában” ragadható meg a „lehetséges antropológiáján belül”, hangsúlyozva az akár a személyiség átrendezésére is képes tapasztalat iránti nyitottság szükségességét a megértésben.

A könyv második nagy egysége (*Erdélyi tájakon*, 45–79) kortárs erdélyi vagy erdélyi származású alkotók műveinek világába kalauzolja az olvasót. A rövid, de értő és tartalmas kritikák a vizsgált szépirodalmi alkotások lényegi jellegzetességeire mutatnak rá. Egyed Emese 2020-as *Daphne ideje* című verseskötetének interkulturális utalásokban gazdag költeményei különböző alakváltozatainak számbavételét Varga Melinda *A fűsült kebelnek nincs költészete* című, az erdélyi irodalmi életet bemutató verses krónikákat és pályatársaknak szóló alkalmi verseket tartalmazó könyvének értelmezése követi. A Láng

Zsolt Bolyai-regényét bemutató írás az író mesterségbeli tudását emeli ki a „két párhuzamos térben és idősíkban, két történet-szálon futó” narratíva intertextuális utalásrendszerének felfejtésével. A Molnár Vilmos 2017-es könyvéről készült recenzió a hétköznapi és a csoda találkozásait kifejező novellákat „egy-egy élethelyzetet a maguk görbe tükrén kinagyító”, felnőttekhez szóló mesékként értelmezi. Tompa Andrea *Omerta. Hallgatások könyve* című szintén 2017-ben megjelent regényének legfőbb erényét „a bőbeszédű, ráérősen mesélő narráció adja”, mely egyszerre mutatja meg és takarja el a kommunista időszak „minden sötét bűnét”. Három kisregényt tartalmaz Magyarai Tivadar 2015-ben megjelent kötete, melyről az erdélyi vonatkozású rész utolsó írása szól. E kisregények mindegyike – írja a recenzens – „egy-egy sajátos, képzeleti törvények szerint működő autonóm világ”, ahol a „képzeleti oldal” kéz a kézben jár „a megszokott, hétköznapi kis valóságainkkal”.

A következő tematikus rész (81–105) a kortárs gyermekirodalomhoz kapcsolódó műveket vesz górcső alá. Cseh Katalin *Szóvarázs-lak* című gyermekverskötete a magyar nyelv játékoságának felmutatása mellett „az anyanyelv mély szeretetéről árulkodik”. Acsai Roland 2020-as verseskötetének témáit „a család és a természet adta élményanyagok” határozzák meg, és a gyerekek mellett „a csodára fogékony, gyermeki énjüket megtartó felnőtteknek is” szólnak. Sántha Attila Fodor Sándor-monográfiája „üditően személyes” értelmezéseinek célja a klasszikusnak számító ifjúsági irodalmi alkotásokat is tartalmazó, azonban „mélátlanul háttérbe szorult életmű” kiemelése az elfeledettségéből. A következő bírálat viszont az értékek hiányát rója föl az Elena Favilli és Francesca Cavallo által jegyzett *Esti mesék lázadó lányoknak* címmel kiadott könyv kapcsán. A marandót alkotó női hősökről nem lett volna nehéz a klasszikus mese formuláit követő izgalmas történeteket írni, e helyett azonban száz darab „csupaszságig lebutított,

vázlatos életrajzi összefoglalót kapunk”, melyek „torz, hamis világképet” tükröznek, és nyilvánvaló ideologikus célokat szolgálnak. A gyermekirodalmi körképet egy tizenöt éves kamaszlány, Czire Hanga Debóra első regényéről szóló írás zárja. A regényt a szépirodalmiság mércéjéhez viszonyítva közelíti meg, rámutatva az apróbb hiányosságok ellenére jól megírt és életszerű regény „sikergyánús” mivoltára, kíváncsian várva a folytatást.

Az *Élünk vagy túlélünk?* cím alatt következő írások (107–155) magyarországi szerzők alkotásainak értelmezésére tesznek kísérletet. Lajos Nóra Sánta Ferenc kisprózáját tárgyaló monográfiája után Bene Zoltán *Áramszünet* című disztópikus regénye, Háty János *Napra jutni* című lazán kapcsolódó történetekből összeálló regénye, valamint *Hozott lélek* című novelláskötete, majd Nagy Koppány Zsolt 2014-es, szintén erősen disztópikus regénye (*Nem kell vala megvélnöd 2.0*) kerül értő kritikai elemzés homlokterébe Dragomán György *Máglya*, Tóth Krisztina *Pillanatragszó*, és Grendel Lajos *Utazás a semmi felé* címet viselő kötetivel együtt. A tematikus blokkot Borbély Szilárd 2013-ban megjelent *Nincstelenség, Már elment a Mesijás?* című regényéről készült recenzió zárja.

A kötet utolsó tematikus egysége (*Világ és irodalom*, 157–190) kortárs világirodalmi alkotások magyar fordításait vizsgálja. Günter Kunert *A véletlen archeológija* című

verseskötetének poétikai és politikai kontextusai után Patrick Modiano *A Kis Bizsu* című regényének „végtelenül puritán, csupasz” világa kerül az értő kritika homlokterébe, majd pedig a bánáti sváb családból származó Herta Müller két regénye (*Szívjóság, Lélegzethinta*) között a finn író Söfi Oksanen *Tisztogatás* című alkotásának bemutatása következik. A recenziók jó érzékkel rekonstruálják a vizsgált regények szövegvilágát meghatározó traumatikus történelmi tapasztalatok nyelvi leképeződéseit: a Ceaușescu-diktatúra emberi kapcsolatok megromtó, „abszurd, félelemmel átjárt légkörét”, az ész-történelem traumáinak elbeszélhetőségét női sorsok ábrázolásán keresztül és a szovjet légerek emberellenes világának az otthon tapasztalatával való „téryszerű egymasmellettiségét” az ábrázolt tudatban. A világirodalmi körkép Maurice Blanchot „hömpölygő szövegfolyamként” értelmezett kisregényének (*Mikor eljön az idő*) elemzésével zárul.

A kötet végén „utószó helyett” egy S. Király Béla által a szerzőnővel készített interjú áll, melyből kibontakozik Lakatos-Fleisz Katalin partiumi háttere, és az őt ért szellemi hatások, melyek hozzájárultak sokoldalú alkotótevékenységének kibontakozásához. Szó esik finnországi posztgraduális tanulmányairól, illetve készülő Szentkuthy-monográfiájáról, valamint értelmezői és egyetemi oktatói tevékenységének összefüggéseiről is.

Tóth Kálmán

TÓTH KÁLMÁN (1979) irodalom- és esztétikatanár, az NKE EJKK Politika- és Államelméleti Kutatóintézetének tudományos munkatársa.